ЗАВОД ЗА ВРЕДНОВАЊЕ КВАЛИТЕТА
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Извештај о резултатима завршног испита на крају основног образовања и васпитања

у школској 2023/2024. години

2024

Извештај о резултатима завршног испита на крају основног образовања и васпитања у школској 2023/2024. години

Издавач
Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања

За издавача
Др Бранислав Ранђеловић, в. д. директора

Сажетак

Завршни испит организују и спроводе Министарство просвете и Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања у складу са својим надлежностима. Ради квалитетног спровођења испита сви актери користе *Стручно упутство за спровођење завршног испита на крају основног образовања и васпитања за школску 2023/2024. годину* које садржи прецизан опис корака, процедура и одговорности учесника у процесу.

На основу бројних статистичких и аналитичких активности добијени су подаци који омогућавају остваривање евалуативне функције завршног испита. С тим у вези, доносиоцима одлука и широј стручној јавности омогућен је увид у образовна постигнућа ученика на различитим нивоима (окружном, регионалном и националном нивоу), као и увид у процену степена остварености општих и посебних стандарда постигнућа.

У овом извештају приказани су резултати завршног испита за 62630 ученика који су наставу похађали на српском језику и приступили испиту у јуну 2024. године. Резултати ученика припадника националних мањина биће представљени у посебном извештају. Извештај не садржи резултате ученика који су испит полагали у августовском року због тога што ови ученици решавају другачије тестове од својих вршњака који испиту приступају у јуну.

Просечно постигнуће ученика на тесту из српског језика и књижевности, изражено у поенима, износи 11,57, из математике 11,41 и 13,90 на трећем тесту. На тесту из биологије просечно постигнуће је 12,54, из физике 16,13, из географије 14,10, из хемије 16,14 и из историје 14,43, од могућих 20 поена.

Анализа постигнућа ученика на нивоу округа указује на то да више од половине округа има исподпросечна постигнућа на сва три теста. Ученици из Пећког, Косовско-митровачког, Шумадијског, Града Београда, Јужнобачког и Нишавског округа остварују изнадпросечне резултате на сва три теста. Одступања у постигнућима ученика између округа износе више од једне стандардне девијације.

Као и свих ранијих година, девојчице су успешније од дечака, при чему су разлике веће на тесту из српског језика и књижевности него на друга два теста.

Утврђено је да ученици који имају више оцене постижу боље резултате на тестовима. Међутим, очекује се да та повезаност буде израженија, пре свега када је реч о трећем тесту.

Сваки осми свршени основац је носилац дипломе „Вук Караџић”. Просечно постигнуће вуковаца на сва три теста је, као што је и очекивано, више у односу на републички просек.

Сви презентовани подаци доприносе процени образовних постигнућа ученика на крају основног образовања и васпитања и треба да послуже и за осигурање квалитета рада школа и система образовања у целини, што је и наведено на крају извештаја.

Садржај

1. Увод 5
2. Карактеристике завршног испита 7
3. Организација и спровођење завршног испита 9
3.1. Примена мера за пружање подршке на завршном испиту 9
3.1.1. Примена мера према ученицима којима је потребна додатна образовна подршка 9
3.1.2. Примена мера према полазницима школа у којима се остварују програми основног образовања одраслих 11
4. Приказ популације ученика која је полагала завршни испит у јуну 2023. године 12
5. Опис скале коришћене за приказивање резултата 14
6. Опис структуре тестова према области, нивоу постигнућа и типу задатка 15
7. Приказ резултата завршног испита 17
7.1. Резултати завршног испита 17
7.1.1. Приказ образовних постигнућа ученика на националном нивоу 17
7.1.2. Приказ образовних постигнућа ученика на нивоу округа 18
7.1.3. Приказ образовних постигнућа ученика према полу 24
7.2. Повезаност резултата на завршном испиту са школским оценама у осмом разреду 24
7.2.1. Приказ школских оцена ученика 25
7.2.2. Образовна постигнућа ученика у контексту оцена 25
7.2.3. Носиоци дипломе „Вук Караџић” и њихова постигнућа 27
8. Аналитичко-истраживачке активности и извештаји 31
9. Закључци 32
Препоруке: 33

1. Увод

Завршни испит на крају основног образовања предвиђен је Законом о основама система образовања и васпитања и има функцију сведочанства о знањима, умењима и компетенцијама стеченим током основног образовања. Њиме се испитује степен остварености општих и посебних стандарда постигнућа. Завршни испит полажу сви ученици на крају осмог разреда основног образовања и васпитања, као и полазници који су обавезно образовање завршили по програму за функционално образовање одраслих. Обавезност полагања испита огледа се у томе да, уколико ученик не приступи испиту, не може да добије уверење о завршеном основном образовању. Поред сертификационе, испит има и селекциону функцију, јер резултати ученика утичу на селекцију при упису у средње школе. Завршни испит је једини екстерни испит у систему који обухвата популацију ученика осмог разреда. Подаци добијени након уписа ученика омогућавају остваривање и евалуативне функције увидом у образовна постигнућа ученика и представљају основу за предлагање свеобухватних мера за унапређивање. Вишеструка функција испита поставља веома комплексне захтеве пред Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, који је одговоран за припрему програма и тестова, као и за анализу резултата испита.

Завршни испит на крају основног образовања и васпитања састоји се од три теста (из предмета српски језик и књижевност, односно матерњи језик, математике и једног од пет предмета који ученик изабере са листе наставних предмета: биологија, географија, историја, физика и хемија). Ученици осмог разреда су имали прилику да се до 29. децембра изјасне писаним путем у школи или електронски на порталу посвећеном упису у средњу школу из ког предмета ће радити трећи тест. Ученик може да оствари највише 14 бодова на тесту из српског језика и књижевности, односно, матерњег језика, 14 бодова на тесту из математике и 12 бодова на трећем тесту.

С обзиром на значај објективног и транспарентног процеса полагања и оцењивања тестова на завршном испиту, почев од 2020. године успостављен је процес дигитализације полагања завршног испита, који се сваке године унапређује и усавршава. Дигитализацијом свих процеса који се тичу припреме, прегледања и обраде тестова минимизиран је утицај људског фактора, а самим тим и потенцијалних пропуста.

Тестови се штампају и пакују на начин којим се осигурава безбедност током дистрибуције и спречава неовлашћено отварање. Тестови су скенирани у 33 центра који су распоређени по целој земљи.

Када је реч о прегледању тестова, треба истаћи да је сваки тест шифрован на начин да обезбеђује анонимност до краја прегледања. Припремљен је посебан софтвер специјално за ову намену, који је омогућио да се овај процес у што већој мери аутоматизује. Другим речима, сва питања затвореног типа су прегледана аутоматски, док је свако отворено питање прегледало двоје независних прегледача како би се обезбедила непристрасност и избегле евентуалне грешке у прегледању. Постојао је и трећи прегледач у случајевима кад два независна прегледача оцене различито исти одговор. Овакав приступ прегледању тестова доводи до веће транспарентности и објективности, као и уштеде у погледу времена и броја наставника који се ангажују.

У школској 2023/2024. години, завршни испит се полагао у два рока: јунском (17, 18. и 19. јун 2024. године) и августовском (14, 15. и 16. август 2024. године) за ученике који су из оправданих разлога били спречени да приступе испиту у јуну, уз спровођење исте процедуре као у јунском року. Одрасли који стичу основно образовање у складу са законом којим се уређује образовање одраслих, завршни испит су полагали 17. јуна или у другом року, 14. августа 2024. године.

Извештај о реализацији и резултатима завршног испита у школској 2023/2024. години односи се на постигнућа ученика који су испит полагали у јунском року. Када је реч о ученицима који су испит полагали у августовском року, њихова постигнућа нису била предмет овог извештаја зато што ови ученици решавају различите тестове у односу на јунски рок. Резултатима ученика припадника националних мањина, који су испит полагали на језицима националних мањина, биће посвећена посебна пажња. Наиме, спроводе се додатне анализе које пружају целовитији увид у постигнућа ових ученика, па ће њихови резултати бити приказани у посебном извештају.

Резултати представљени у овом извештају могу пружити подстицај наставницима да побољшају подучавање и наставу у школама, али и послужити за поређење постигнућа ученика са резултатима на окружном и националном нивоу.

Поглавља која су представљена у Извештају о резултатима завршног испита у школској 2023/2024. години односе се на: карактеристике и развој испита; организацију и спровођење испита са системом мера подршке ученицима и одраслим полазницима; приказ популације ученика, опис скале и структуре тестова; приказ резултата испита на различитим нивоима; анализу повезаности резултата са школским оценама и аналитичко-истраживачке активности које спроводи Завод.

2. Карактеристике завршног испита

Завршни испит на крају обавезног образовања и васпитања прописан је Законом о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/2017, 27/2018 – др. закон, 10/2019, 27/2018 – др. закон, 6/2020 и 129/2021 и 92/2023), а први пут је спроведен у јуну 2011. године.

Концепт завршног испита је утврђен 2010. године, са циљем да се обезбеде подаци о степену остварености општих и посебних стандарда постигнућа, односно образовних стандарда за крај обавезног образовања и васпитања, што је основа за вредновање квалитета обавезног образовања. У развоју концепта испита уважене су три његове главне функције – сертификациона, селекциона и евалуативна. Након обављеног испита сматра се да је ученик завршио основну школу и стекао право уписа у средњу школу, што значи да за овај испит није одређен минимум знања за полагање. Укупан број бодова који ученик може да оствари приликом уписа у средњу школу износи 100, и то 60 бодова на основу успеха у школи и 40 бодова на основу резултата на завршном испиту. Ученици који уписују уметничке школе, гимназије за ученике са посебним способностима и одређене стручне школе полажу, осим овог испита, и пријемни испит.

Садржај завршног испита одређен је Програмом завршног испита, који разматра Национални просветни савет, а доноси га Министарство просвете на предлог Завода. Почевши од 2011. године, садржај овог испита мењан је у односу на број наставних предмета и број необјављених задатака у тестовима. У прве три године ученици су полагали испит који се састојао од два теста са утврђеним бројем објављених задатака. Од 2014. године ученици полажу испит који садржи три теста знања са необјављеним задацима из српског, односно матерњег језика, математике и комбинованог теста (задаци из биологије, историје, географије, физике и хемије). Дакле, водило се рачуна о принципима развојности и поступности приликом увођења завршног испита у систем образовања. Такође, Програмом завршног испита уређује се и начин полагања завршног испита за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом, са циљем обезбеђивања једнаких права на образовање. Програм завршног испита садржи и део који се односи на полагање испита полазника функционалног основног образовања одраслих. Од школске 2023/2024. године ученици, поред теста из српског језика и књижевности и математике, уместо комбинованог полажу трећи тест по избору који садржи задатке из једног од пет наставних предмета.

Тестови на завршном испиту садрже задатке којима се проверава остварености образовних стандарда дефинисаних на три нивоа постигнућа – основном, средњем и напредном нивоу. Овим нивоима описују се захтеви различите тежине, когнитивне комплексности и обима знања, од једноставних ка сложеним. Приликом избора кључних стандарда, чија се остварености проверава на завршном испиту, стручни тимови се руководе постављеним општим циљевима и исходима образовања, али и специфичним исходима из домена наставних предмета.

У складу са прописима којима се регулишу права ученика на образовање, ученици имају могућност да изаберу **језик** на ком ће полагати завршни испит. По правилу, ученици се опредељују за испит на матерњем језику, односно за језик на коме су похађали наставу. То значи да решавају све тестове на одговарајућем матерњем језику.

Почевши од 2012. године, завршном испиту претходи пробни завршни испит, који се спроводи у априлу или мају текуће школске године. Циљ овог испита је да се ученици боље припреме за завршни, али и да се тестирају утврђене процедуре у полагању завршног испита, с обзиром на то да је пробни завршни испит верна симулација завршног испита.

Резултати испита, у складу са његове три функције, приказују се и користе на више нивоа: индивидуалном (ученик), школском, општинском, окружном, регионалном (школске управе као организационе јединице Министарства) и на националном нивоу. Овако приказани резултати пружају обиље података који се могу користити за унапређивање рада школа и развој система у целини.

Носиоци послова у вези са завршним испитом на крају основног образовања и васпитања на нивоу система јесу Министарство просвете и Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања. Значајну улогу у унапређењу завршног испита имала је Канцеларија за ИТ и електронску управу, као и Факултет организационих наука који је креирао софтвер коришћен у процесу завршног испита. Министарство је одговорно за квалитет организације и спровођење, а Завод за квалитет садржаја испита и квалитет извештавања. Због значаја завршног испита, не само за ученике, већ и за ширу јавност, обезбеђени су механизми информисања и упознавања јавности и школа, тако да на сајту Министарства просвете (www.prosveta.gov.rs), порталу Моја средња школа (https://mojasrednjaskola.gov.rs/) и сајту Завода (www.ceo.edu.rs) сви заинтересовани могу да пронађу потребне информације о испиту.

3. Организација и спровођење завршног испита

Због значаја завршног испита, који је одређен његовим функцијама, носиоци одговорности су утврдили механизме и процедуре за осигурање квалитета свих фаза у реализацији овог испита.

Стручно упутство за спровођење завршног испита на крају основног образовања и васпитања за школску 2023/2024. годину намењено је комисијама за спровођење завршног испита у основном образовању и васпитању, окружним комисијама, комисијама основних школа за завршни испит и упис у средњу школу, просветним саветницима и осталим учесницима у процесу. У циљу осигурања регуларности и квалитетног спровођења завршног испита, њиме се ближе уређују следећа питања: а) обавезе и одговорности комисија у завршном испиту, б) припремање тестова, услова и материјала за полагање завршног испита, в) спровођење завршног испита, г) садржај и начин полагања завршног испита и д) начин уноса и обраде података о резултатима завршног испита. Саставни део Стручног упутства чине *Посебна упутства за учеснике у завршном испиту*; *Смернице за планирање, организовање и спровођење завршног испита на крају обавезног образовања за ученике којима је потребна додатна образовна подршка*; *Смернице за планирање, организовање и спровођење завршног испита за школе које остварују програм основног образовања одраслих*, као и *Обрасци за спровођење испитних активности*.

3.1. Примена мера за пружање подршке на завршном испиту

3.1.1. Примена мера према ученицима којима је потребна додатна образовна подршка

Завршни испит је обавезан за све ученике у Републици Србији, па тако и за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом, чиме се обезбеђује равноправнији положај ученика у образовању, већа доступност образовања и остваривање права на добијање повратне информације о резултатима учења. Да би се то остварило, било је потребно да се на системском нивоу истакне значај ове подршке, али и да се помогне школама да подршку пруже на квалитетан начин, пре свега, у складу са стварним потребама ученика. Ученици са сметњама у развоју и инвалидитетом полажу завршни испит у складу са својим моторичким и чулним могућностима, односно условима које захтева одређена врста инвалидитета. Подсећамо да, у складу са системским законом, ученици имају право на прилагођавање услова и садржаја завршног испита. Планирање, организовање и спровођење завршног испита на крају обавезног образовања, према потребама ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом, део је системских интервенција и мера Министарства у области осигурања доступности, праведности и квалитета у образовању.

Као што је раније истакнуто, конкретизација ове норме постигнута је кроз посебне правилнике, али и кроз смернице које су саставни део Стручног упутства за спровођење завршног испита. *Смернице за планирање, организовање и спровођење завршног испита на крају основног образовања за ученике којима је потребна додатна образовна подршка* веома детаљно описују видове и начин пружања подршке ученицима из осетљивих група пре, током и после завршног испита.

На основу одговарајуће здравствене и школске документације која се односи на индивидуални образовни план ученика, постоји могућност да се неки ученици ослободе обавезе полагања дела испита или испита у целини, о чему мишљење доноси надлежна интерресорна комисија коју именују органи локалне управе. С друге стране, ученици са сметњама у развоју и инвалидитетом који су приступили испиту могли су да користе различита помагала и прилагођену опрему, самостално или уз ангажовање личног асистента. Смернице су предвиделе и прилагођавање испитног простора и времена полагања испита, као и полагање испита ван школе – у кући ученика, у некој другој установи итд. На основу моторичких и чулних могућности, степена и врсте инвалидитета и образовних потреба ученика, школски тимови припремају акциони план за планирање, организовање и спровођење завршног испита овим ученицима.

Податке о потребама ученика за адаптацију тестова прикупљале су школске управе Министарства. Завод је прилагођавао и организовао штампање испитног материјала на Брајевом писму, а за слабовиде ученике штампани су тестови са увећаним форматом слова, симбола и слика према потребама ученика (различите величине слова – од 20 до 36).

Ослањајући се на поменуте смернице за пружање подршке на завршном испиту ученицима са сметњама у развоју и инвалидитетом, основне школе су примениле различита решења.

На основу података из базе уписа коју администрира Министарство, **укупно 3380 ученика из 521 основне школе похађало је наставу по индивидуалним образовним плановима** (ИОП) – прилагођавање услова, метода, наставних материјала (ИОП 1), прилагођавање садржаја и стандарда у правцу снижавања захтева (ИОП 2) и обогаћивање програма (ИОП 3). За ученике који су пратили наставу по ИОП-у 2 (56,1% од укупног броја ученика који су похађали наставу по ИОП-у), школски тимови су креирали прилагођени завршни испит. То значи да је у јуну 2024. године, осим редовног теста, било 1895 различитих тестова из једног предмета, који су били одговор на различите потребе и капацитете ученика. За 1201 ученика прилагођавани су само услови (простор, начин задавања задатака, асистенција током израде и сл.), док су тестови били исти. Коначно, 284 ученика је наставу похађало по ИОП-у 3, а полагало је тестове као и већинска популација. Резултати ученика који су завршни испит полагали по ИОП-1 и ИОП-у 3 укључени су у овај извештај.

Табела 1. Број ученика у односу на тип ИОП-а

	Број ученика	% ученика у односу на тип ИОП-а
ИОП 1	1201	35,5
ИОП 2	1895	56,1
ИОП 3	284	8,4
УКУПНО	3380	100

У односу на **пол ученика**, од укупног броја ученика који су похађали наставу по неком од ИОП-а, 60,3% је било дечака, а 39,7% девојчица. Највише ученика било је у већинској популацији која је испит полагала на српском језику (93,6% од укупног броја ИОП-а – 3164 ученика). Ученика припадника **националних мањина** који су похађали наставу по ИОП-има било је: 155 на мађарском језику, 18 на словачком језику, 15 на албанском језику, девет на босанском језику, осам на хрватском, седам на русинском и четири на румунском језику.

3.1.2. Примена мера према полазницима школа у којима се остварују програми основног образовања одраслих

До доношења стандарда постигнућа за крај функционалног основног образовања, одрасли полазници су на завршном испиту полагали тестове као и сви остали ученици у редовним школама. Од 2014. године полазници полажу завршни испит припремљен у складу са поменутим стандардима.

Смернице за планирање, организовање и спровођење завршног испита за школе које остварују програм основног образовања одраслих намењене су свим школама у којима се образују одрасли.

Према подацима Министарства, **укупно 1561 полазник из 53 школе полагао је завршни испит у јуну ове године**.

Тестове на српском језику решавао је 1531 полазник и 30 на мађарском језику.

4. Приказ популације ученика која је полагала завршни испит у јуну 2024. године

Завршном испиту у јунском року приступило је 62630 ученика који су редовно завршили осми разред, од тога 51,4% дечака и 48,6% девојчица[1]. Ученици су полагали три теста: (а) тест из српског језика и књижевности, односно, за ученике који су се школовали на другом језику, тест из матерњег језика, (б) тест из математике и (в) трећи тест (један од пет предмета који ученик изабере са листе наставних предмета: биологија, географија, историја, физика и хемија). Подаци о броју ученика у односу на језик на коме су полагали завршни испит приказани су у Табели 2. Укупан број ученика припадника националних мањина износи 3303, што чини 5,3% укупне популације ученика. Укупан број школа износи 1197.

Табела 2. Број ученика у односу на језик на коме су полагали завршни испит

Језик на коме су ученици полагали испит	**Број ученика**						
	Тест из матерњег језика	**Тест из математике**	**Тест из биологије**	**Тест из физике**	**Тест из географије**	**Тест из хемије**	**Тест из историје**
Српски језик и књижевност	59327	59337	21118	3903	24679	4098	5539
Босански језик	1324	1324	520	7	714	26	57
Мађарски језик	1133	1133	422	164	332	106	109
Албански језик	449	449	130	8	250	33	28
Словачки језик[2]	243	239	77	13	118	16	13
Румунски језик	82	82	26	0	41	9	6
Русински језик[3]	47	41	20	3	4	11	5
Хрватски језик	22	22	8	0	13	0	1
Бугарски језик	3	3	1	0	2	0	0
Укупно	62630	62630	22322	4098	26153	4299	5758

[1] Подаци обухватају ученике који су у систему основног образовања Републике Србије, уче по редовном програму основног образовања и завршили су основно образовање текуће године. Нису обухваћени ученици који су претходних година завршили основну школу, ученици који су у систему основног образовања Републике Српске, ученици који уче по ИОП-у 2 (према измењеним стандардима) и полазници школа у којима се остварују програми основног образовања одраслих. Они су решавали другачије тестове због чега њихови резултати нису обухваћени овом анализом.

[2] четворо ученика словачке националне мањине је полагало тест из математике на српском језику, а шесторо ученика је трећи тест полагало на српском језику.

[3] шесторо ученика русинске националне мањине је полагало тест из математике на српском језику, а четворо ученика је трећи тест полагало на српском језику.

На основу података представљених на Графикону 1, може се уочити да су ученици као трећи тест најчешће бирали географију (41,8%), затим биологију (35,6%), историју (9,2%), хемију (6,9 %) и физику (6,5%).

Графикон 1. Расподела ученика према предмету који су изабрали као трећи тест

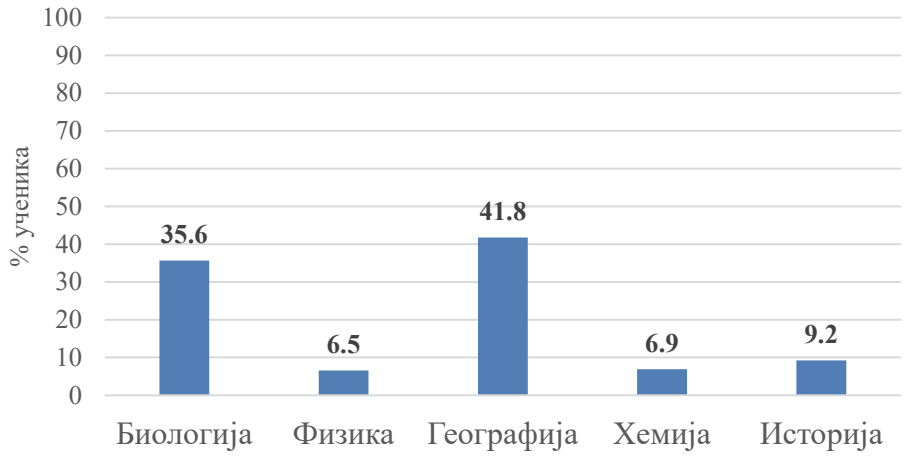

5. Опис скале коришћене за приказивање резултата

Резултати завршног испита имају вишеструку употребну вредност за носиоце развоја система образовања, али и за школе.

Од прве године спровођења испита резултати се приказују на стандардизованој скали, тако што просечно постигнуће на републичком нивоу износи 500, а стандардна девијација 100 бодова (АС=500, СД=100). Дакле, ученик који на овој скали има 500 бодова, остварује резултат који одговара националном просеку. Такође, то значи да се у опсегу између 400 и 600 бодова (±1 СД) налази око две трећине ученика у Србији. Као критеријуми постигнућа дефинисане су следеће категорије: просечно постигнуће се креће у распону од 490 до 510 бодова, исподпросечно је оно постигнуће које је мање од 490 бодова, а изнадпросечно постигнуће веће од 510 бодова.

Будући да су **тест из математике** и **трећи тест** били идентични за све ученике, независно од језика на коме су полагали, извршена је стандардизација скале на целој популацији ученика. За **тестове из матерњег језика**, скала је стандардизована за сваки језик посебно. На тај начин, 500 бодова има ученик који је остварио просечно постигнуће на тесту из матерњег језика. Стандардизација на нивоу целе популације у овом случају није била оправдана, због постојећих разлика у тестовима. Наиме, поменуте разлике су последица нешто другачијих програмских садржаја и образовних стандарда за крај обавезног образовања.

Просечно постигнуће ученика изражено је на скали од 0 до 20 поена, док је за остале анализе коришћена стандардизована скала. Уколико би се резултати приказивали као број остварених поена на тесту, постојао би проблем са поређењем резултата у више година, јер тестови могу бити различите тежине, имати мање или више задатака или другачији начин вредновања.

6. Опис структуре тестова према области, нивоу постигнућа и типу задатка

Будући да се завршним испитом проверава степен остварености стандарда постигнућа, стручни тимови припремају задатке који репрезентују изабране стандарде постигнућа. При томе се води рачуна о односу броја задатака са основног, средњег и напредног нивоа. Избор стандарда постигнућа који ће се проверавати на завршном испиту условљен је општим исходима основног образовања, циљевима, задацима и садржајем наставног програма одређеног предмета и задатим обимом теста.

Тест из српског језика и књижевности садржи 20 задатака груписаних у четири области. Највише је задатака (9) из области *Граматика, лексика, народни и књижевни језик*, затим из *Књижевности* (6), три задатка је из области *Писано изражавање* и два из области *Вештина читања и разумевање прочитаног*. Према нивоу постигнућа, највише је задатака са основног нивоа (девет), седам задатака припада средњем нивоу, а четири напредном. Од ученика се очекивало да у 17 задатака изаберу један или више од понуђених одговора, док су преостала три задатка подразумевала краћи или нешто дужи одговор.

Тест из математике садржи 20 задатака груписаних у пет области. Подједнак је број задатака из области *Геометрија* (5), *Бројеви и операције са њима* (5) и *Алгебра и функције* (5), затим следи *Мерење* (2) и *Обрада података* (3). Према нивоу постигнућа, највише је задатака са основног нивоа (девет), седам задатака припада средњем нивоу, а четири напредном. Од ученика се очекивало да у 17 задатака изаберу један или више од понуђених одговора, док су три задатка подразумевала краћи или нешто дужи одговор који садржи образложење.

Тест из биологије садржи 20 задатака груписаних у пет области. Највише је задатака из области *Јединство грађе и функције као основа живота* (9), затим из области *Особине живих бића* (4) и *Наслеђивање и еволуција* (4). Следе области *Живот у екосистему* (2) и *Човек и здравље* (1). Према нивоу постигнућа, највише је задатака са основног нивоа (девет), седам задатака припада средњем нивоу, а четири напредном. Сви задаци су били затвореног типа, од чега је у 19 задатака требало да изаберу један или више од понуђених одговора, док је један задатак био алтернативног избора.

Тест из физике садржи 20 задатака груписаних у шест области. Највише је задатака из области *Кретање* (6), затим из области *Мерење* (4) и *Силе* (4), *Електрична струја* (3) и *Енергија и топлота* (2). Један задатак је из области *Математичке основе физике*. Према нивоу постигнућа, највише је задатака са основног нивоа (девет), седам задатака припада средњем нивоу, а четири напредном. Сви задаци су били затвореног типа, од чега је у 18 задатака требало да изаберу један или више од понуђених одговора, а два задатка су се односила на повезивање.

Тест из хемије садржи 20 задатака груписаних у четири области. Највише је задатака из области *Општа хемија* (12), затим из области *Неорганска хемија* (5), следи *Органска хемија* (2) и *Биохемија* (1). Према нивоу постигнућа, највише је задатака са основног нивоа (девет), седам задатака припада средњем нивоу, а четири напредном. Сви задаци су били затвореног типа, од чега је у 19 задатака требало да изаберу један или више од понуђених одговора, док је један задатак био алтернативног избора.

Тест из историје садржи 20 задатака груписаних у две области: *Историјско знање* (15) и *Истраживање и тумачење историје* (5). Према нивоу постигнућа, највише је задатака са основног нивоа (девет), седам задатака припада средњем нивоу, а четири напредном. Сви задаци су били затвореног типа.

Тест из географије садржи 20 задатака груписаних у четири области. Највише задатака је из области *Регионална географија* (8), *Друштвена географија* (5), *Физичка географија* (4), затим следи област *Географске вештине* (3). Према нивоу постигнућа, највише је задатака са основног нивоа (девет), седам задатака припада средњем нивоу, а четири напредном. Сви задаци су били затвореног типа, од чега је у 18 задатака требало да изаберу један или више од понуђених одговора, један задатак је било алтернативног избора, а један се односио на повезивање.

Може се констатовати да је у тестовима однос задатака са различитих нивоа постигнућа равномерно распоређен, при чему преовлађују задаци са основног нивоа. На тесту из српског језика и математике је подједнак број задатака отвореног типа, док су на трећем тесту сви задаци затвореног типа.

7. Приказ резултата завршног испита

7.1. Резултати завршног испита

Као што је већ раније речено, сви приказани резултати односе се на ученике који су у систему основног образовања Републике Србије, уче по редовном програму, завршили су основно образовање текуће године и слушали су наставу на српском језику[4].

У овом поглављу су анализирана **просечна постигнућа** ученика на свих седам тестова, а представљена су и постигнућа ученика на окружном нивоу, као и по полу. Постигнућа ученика из различитих округа омогућавају да се идентификују окрузи у којима ученици постижу највише и најниже резултате, као и да се утврди у којим окрузима постоје велике разлике у постигнућима. Праћење постигнућа ученика према полу даје одговор на питање да ли су просечна постигнућа дечака виша или нижа у односу на девојчице. Приказани подаци могу бити корисни доносиоцима одлука у процесу дефинисања мера подршке у циљу достизања образовних стандарда постигнућа.

7.1.1. Приказ образовних постигнућа ученика на националном нивоу

Просечно постигнуће на тестовима изражено је на скали од 0 до 20, пошто овај број поена кореспондира са укупним бројем задатака. За потребе уписа ученика коришћена је другачија скала (по 14 бодова за тест из српског језика и математике и 12 бодова за трећи тест), која са становишта анализе није релевантна.

Ученици су били најуспешнији на **трећем тесту** (просечно постигнуће износи **13,90 поена**), потом на тесту из **српског језика и књижевности** (просечно постигнуће износи **11,57 поена**), док су најмање успешни били у решавању теста из **математике** (просечно постигнуће износи **11,41 поена**). Када је реч о трећем тесту, ученици су били најуспешнији на тесту из хемије (**16,14 поена**), потом из физике (**16,13 поена**), историје (**14,43 поена**), географије (**14,10 поена**) и биологије (**12,54 поена**).

Када посматрамо ученике који имају **минималан број поена**, уочавамо следеће: из српског језика и књижевности је највећи број ученика са 0 поена (49), следи тест из математике (29), док на трећем тесту тај број износи 20. Из биологије и географије је по седморо ученика имало 0 поена, из физике и историје по троје, док је из хемије у питању један ученик.

Највише ученика је остварило **максималан број поена** на трећем тесту – 2200 (3,5%), затим на тесту из српског језика 345 (0,6%), а најмање на тесту из математике 265 (0,4%). Када је реч о предметима које су ученици полагали на трећем тесту, највећи број ученика је остварио максималан број поена на тесту из хемије – 17%, историје – 7,1%, физике – 4,4%, географије – 2,2%, и биологије – 1,8%.

[4] У посебном извештају биће приказани и анализирани резултати ученика припадника националних мањина.

7.1.2. Приказ образовних постигнућа ученика на нивоу округа

Просечна постигнућа ученика из 31 округа на **тесту из српског језика и књижевности** приказана су у Табели 3. Вредност стандардне девијације (СД) показује колико се ученици у оквиру одређеног округа разликују у погледу постигнућа.

Табела 3. Просечно постигнуће ученика различитих округа на тесту из српског језика и књижевности

ОКРУГ	Број ученика	ПРОСЕК	СД
ПЕЋКИ	16	554	81
КОСОВСКО-МИТРОВАЧКИ	562	543	90
ГРАД БЕОГРАД	15892	525	98
ШУМАДИЈСКИ	2391	519	97
ЈУЖНОБАЧКИ	5657	511	100
НИШАВСКИ	3034	509	102
МОРАВИЧКИ	1785	506	93
НАЦИОНАЛНИ ПРОСЕК	59327	500	100
СРЕМСКИ	2614	498	100
РАСИНСКИ	1763	497	93
РАШКИ 1 - КРАЉЕВО	1500	492	95
ПОМОРАВСКИ	1615	492	99
СЕВЕРНОБАЧКИ	915	490	96
ПЧИЊСКИ	1303	487	100
МАЧВАНСКИ	2485	487	99
ЗЛАТИБОРСКИ	2197	485	96
ПОДУНАВСКИ	1664	481	94
ЈУЖНОБАНАТСКИ	2235	481	98
КОЛУБАРСКИ	1295	481	96
ЗАПАДНОБАЧКИ	1340	480	92
БРАНИЧЕВСКИ	1269	477	102
ПИРОТСКИ	598	477	95
ТОПЛИЧКИ	686	471	94
СРЕДЊЕБАНАТСКИ	1305	471	92
ЗАЈЕЧАРСКИ	780	471	93
СЕВЕРНОБАНАТСКИ	577	468	92
ЈАБЛАНИЧКИ	1627	468	100
БОРСКИ	779	462	94
КОСОВСКИ	393	459	99
КОСОВСКО-ПОМОРАВСКИ	210	432	93
РАШКИ 2 - КРАЉЕВО	768	429	98
ПРИЗРЕНСКИ	72	396	79

Као што се може видети из наведених података (Табела 3), најбоље постигнуће (**изнадпросечно постигнуће** које износи више од 510 бодова) остварују ученици из седам округа: Пећког, Косовско-митровачког, Града Београда, Шумадијског, Јужнобачког, Нишавског и Моравичког. Постигнуће ученика из пет округа: Сремског, Расинског, Рашког 1 – Краљево, Поморавског и Севернобачког **на нивоу је националног просека** (у интервалу од 490 до 510 бодова). **Ниже постигнуће од националног просека** показали су ученици из деветнаест округа: Пчињског, Мачванског, Златиборског, Подунавског, Јужнобанатског, Колубарског, Западнобачког, Браничевског, Пиротског, Топличког, Средњебанатског, Зајечарског, Севернобанатског, Јабланичког, Борског, Косовског, Косовско-поморавског, Рашког 2 – Краљево и Призренског округа[5] (постигнуће ниже од 490 бодова). Разлика између округа са највишим и најслабијим постигнућем износи 114 бодова (изузети Пећки и Призренски округ), што износи нешто више од једне стандардне девијације.

Поред просечног постигнућа, важно је имати у виду и стандардну девијацију. Окрузи у којима не постоје велике разлике између ученика у погледу постигнућа јесу они у којима је, између осталог, постигнута већа праведност у образовању. На националном нивоу стандардна девијација износи 100 бодова, што значи да су у окрузима у којима је стандардна девијација већа од 100, разлике између ученика у погледу постигнућа веће него на националном нивоу, а у окрузима где је стандардна девијација мања од 100, разлике међу ученицима су мање него на националном нивоу. У том контексту, може се рећи да се најмање разлике у постигнућу међу ученицима бележе у: Пећком и Призренском, док су највеће разлике, али не и знатно велике у: Нишавском и Браничевском.

[5] Приликом тумачења постигнућа треба имати у виду да је изузетно мали број ученика у Пећком и Призренском округу и да, упркос томе што ће њихови резултати бити представљени табеларно, они неће бити предмет детаљнијих разматрања.

Просечна постигнућа ученика из 31 округа на **тесту из математике** приказана су у Табели 4. Вредност стандардне девијације (СД) показује колико се ученици у оквиру одређеног округа разликују у погледу постигнућа.

Табела 4. Просечно постигнуће ученика различитих округа на тесту из математике

ОКРУГ	Број ученика	ПРОСЕК	СД
ПЕЋКИ	16	601	52
КОСОВСКО-МИТРОВАЧКИ	562	545	86
ШУМАДИЈСКИ	2391	528	91
ГРАД БЕОГРАД	15892	525	97
ЈУЖНОБАЧКИ	5665	518	98
НИШАВСКИ	3034	512	98
ПЧИЊСКИ	1303	511	99
СРЕМСКИ	2614	510	98
РАСИНСКИ	1763	504	96
НАЦИОНАЛНИ ПРОСЕК	59337	500	100
МОРАВИЧКИ	1785	499	91
СЕВЕРНОБАЧКИ	915	499	97
ПОМОРАВСКИ	1615	492	96
КОСОВСКИ	393	489	109
МАЧВАНСКИ	2485	488	100
ЗАПАДНОБАЧКИ	1342	486	93
ЗЛАТИБОРСКИ	2197	486	95
ТОПЛИЧКИ	686	484	90
ЈАБЛАНИЧКИ	1627	483	99
РАШКИ 1 - КРАЉЕВО	1500	481	96
ПОДУНАВСКИ	1664	478	92
ЈУЖНОБАНАТСКИ	2235	478	98
ПИРОТСКИ	598	475	97
БРАНИЧЕВСКИ	1269	474	101
КОЛУБАРСКИ	1295	467	96
СЕВЕРНОБАНАТСКИ	577	466	95
БОРСКИ	779	462	99
СРЕДЊЕБАНАТСКИ	1305	461	97
ЗАЈЕЧАРСКИ	780	451	93
ПРИЗРЕНСКИ	72	446	90
РАШКИ 2 - КРАЉЕВО	768	430	95
КОСОВСКО-ПОМОРАВСКИ	210	429	97

Увидом у табелу, уочава се да најбоље постигнуће (**изнадпросечно постигнуће** које износи више од 510 бодова) остварују ученици из девет округа: Пећког, Косовско-митровачког, Шумадијског, Града Београда, Јужнобачког, Нишавског, Пчињског, Сремског и Расинског. Постигнуће ученика из три округа: Моравичког, Севернобачког и Поморавског **на нивоу је националног просека** (у интервалу од 490 до 510 бодова). **Ниже постигнуће од националног просека** показали су ученици из деветнаест округа: Косовског, Мачванског, Западнобачког, Златиборског, Топличког, Јабланичког, Рашког 1 – Краљево, Подунавског, Јужнобанатског, Пиротског, Браничевског, Колубарског, Севернобанатског, Борског, Средњебанатског, Зајечарског, Призренског, Рашког 2 – Краљево и Косовско-поморавског (постигнуће ниже од 490 бодова). Разлика између округа са највишим и најслабијим постигнућем износи 116 бодова, што је више од једне стандардне девијације.

Посматрано унутар округа, најмање разлике у постигнућу међу ученицима бележе се у: Пећком и Косовско-митровачком округу, док су највеће разлике, али не и знатно велике у Косовском округу.

Просечна постигнућа ученика из 31 округа на **трећем тесту** приказана су у Табели 5. Вредност стандардне девијације (СД) показује колико се ученици у оквиру одређеног округа разликују у погледу постигнућа.

Табела 5. Просечно постигнуће ученика различитих округа на трећем тесту

ОКРУГ	Број ученика	ПРОСЕК	СД
ПЕЋКИ	16	614	44
КОСОВСКО-МИТРОВАЧКИ	562	549	97
ШУМАДИЈСКИ	2391	532	91
ГРАД БЕОГРАД	15892	524	95
ЈУЖНОБАЧКИ	5663	514	98
НИШАВСКИ	3034	511	98
МОРАВИЧКИ	1785	510	88
ПЧИЊСКИ	1303	509	107
СРЕМСКИ	2614	509	100
НАЦИОНАЛНИ ПРОСЕК	59337	500	100
ПОМОРАВСКИ	1615	499	99
СЕВЕРНОБАЧКИ	915	495	97
РАСИНСКИ	1763	492	93
МАЧВАНСКИ	2485	492	102
ПОДУНАВСКИ	1664	489	95
ЗЛАТИБОРСКИ	2197	486	96
ЈУЖНОБАНАТСКИ	2235	484	104
КОЛУБАРСКИ	1295	482	101
РАШКИ 1 - КРАЉЕВО	1500	482	94
БРАНИЧЕВСКИ	1269	477	104
ЗАПАДНОБАЧКИ	1342	474	97
ЈАБЛАНИЧКИ	1627	472	101
СРЕДЊЕБАНАТСКИ	1307	472	97
ПИРОТСКИ	598	472	92
БОРСКИ	779	472	95
ТОПЛИЧКИ	686	470	95
ПРИЗРЕНСКИ	72	468	111
СЕВЕРНОБАНАТСКИ	577	466	92
ЗАЈЕЧАРСКИ	780	462	94
КОСОВСКИ	393	451	111
РАШКИ 2 - КРАЉЕВО	768	435	103
КОСОВСКО-ПОМОРАВСКИ	210	434	107

Најбоље постигнуће на овом тесту (**изнадпросечно постигнуће** које износи више од 510 бодова) остварују ученици из девет округа: Пећког, Косовско-митровачког, Шумадијског, Града Београда, Јужнобачког, Нишавског, Моравичког, Пчињског и Сремског. Постигнуће ученика из четири округа: Поморавског, Севернобачког, Расинског и Мачванског **на нивоу је националног просека** (у интервалу од 490 до 510 бодова). **Ниже постигнуће од националног просека** показали су ученици из осамнаест округа: Подунавског, Златиборског, Јужнобавантског, Колубарског, Рашког 1 – Краљево, Браничевског, Западнобачког, Јабланичког, Средњебанатског, Пиротског, Борског, Топличког, Призренског, Севернобанатског, Зајечарског, Косовског, Рашког 2 – Краљево и Косовско-поморавског. Разлика између округа са највишим и најнижим постигнућем износи 115 бода, што износи више од једне стандардне девијације.

Посматрано унутар округа, најмање разлике у постигнућу међу ученицима бележе се у: Пећком и Моравичком округу, док су највеће разлике у Призренском, Косовском, Пчињском и Косовско-поморавском округу.

На основу приказаних резултата, може се констатовати следеће:

1. **Око 60% округа има исподпросечна постигнућа на сва три теста.**
2. **Ученици из Пећког, Косовско-митровачког, Шумадијског, Града Београда, Јужнобачког и Нишавског округа остварују изнадпросечне резултате на сва три теста.**
3. **Окрузи са најнижим постигнућима на тесту из српског језика и књижевности и математике јесу Косовско-поморавски, Рашки 2 – Краљево и Призренски, а на трећем тесту поред Косовско-поморавског и Рашког 2 – Краљево, појављује се и Косовски.**
4. **У тумачењу претежно исподпросечних резултата које постижу ученици из Призренског, Косовског, Косовско-поморавског и округа Рашки 2 – Краљево потребно је уважити вишегодишње неповољне услове живота и образовни контекст, што се свакако одразило и на њихова постигнућа.**
5. **Разлика између округа са највишим и најнижим постигнућем износи више од једне стандардне девијације.**

Анализе по окрузима пружају информације о просечном постигнућу ученика и варијабилности тог постигнућа између округа. Резултати спроведених анализа могу бити добра основа за формулисање како општих, тако и специфичних мера усмерених на поједине округе у циљу унапређивања постигнућа.

7.1.3. Приказ образовних постигнућа ученика према полу

На републичком нивоу, утврђено је да су девојчице биле успешније на сва три теста у односу на дечаке, при чему разлика у постигнућу на тесту из српског језика и књижевности износи 40 бодова (на стандардизованој скали), док на тесту из математике и трећем тесту износи само један бод. На тесту из биологије девојчице су освојиле 17 бодова више у односу на дечаке, на тесту из хемије 9 бодова, а на тесту из географије 8 бодова. Дечаци су били успешнији на тесту из историје (у просеку за 12 бодова) и тесту из физике (13 бодова). Резултати су представљени на Графикону 2.

Графикон 2. Разлике у постигнућима дечака и девојчица према тесту/предмету

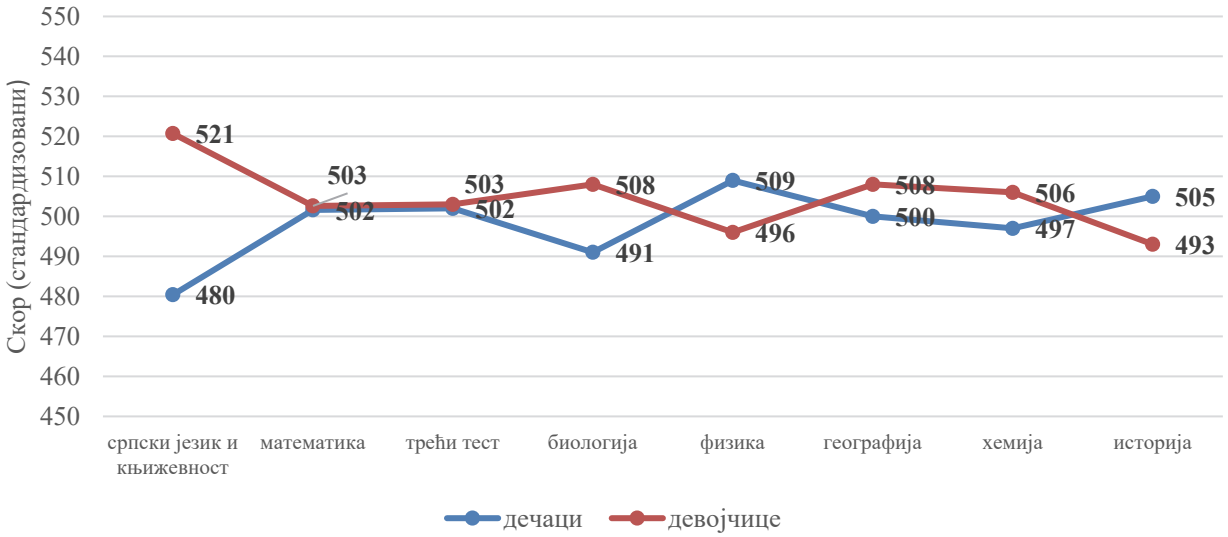

7.2. Повезаност резултата на завршном испиту са школским оценама у осмом разреду

Школско оцењивање као део наставног процеса представља скуп педагошких активности којима се процењује степен остварености постављених образовно-васпитних циљева, исхода и стандарда постигнућа ученика у току савладавања школског програма. У питању је континуирана педагошка активност којом се вреднују постигнућа ученика и подстиче мотивација за учење. Због бројних функција које има, одговорност свих актера укључених у процес оцењивања је изузетно велика.

Оцењивање је, такође, значајно и када се има у виду велики допринос школског успеха упису ученика у средње школе. Од школске 2017/18. године, однос бодова је такав да ученик може максимално да освоји 60 бодова на основу школског успеха и 40 бодова на завршном испиту. Наиме, ученици могу да освоје максимално по 14 бодова на тесту из српског језика и математике, док трећи тест учествује са 12 бодова.

Испитивање повезаности школског успеха и постигнућа на завршном испиту током година указује на потребу сталног унапређивања и завршног испита и школског оцењивања. Упркос томе, неопходна је употреба података и са завршног испита и података о школском

успеху приликом уписа ученика у средње школе, јер такав начин селекције доприноси равноправнијој расподели ученика по средњим школама.

Поглавље које следи садржи: дистрибуцију оцена из свих предмета који су тестирани на испиту, приказ броја вуковаца и њихових постигнућа, као и анализу повезаности школских оцена и постигнућа.

7.2.1. Приказ школских оцена ученика

Дистрибуција оцена из српског језика и књижевности, математике, физике, хемије, биологије, географије и историје у осмом разреду приказана је на Графикону 3. Оцене су приказане на четворостепеној скали, будући да је најнижа могућа оцена 2, јер је то био услов за приступање завршном испиту.

Графикон 3. Дистрибуција ученичких оцена у осмом разреду из свих предмета који су били вредновани на завршном испиту

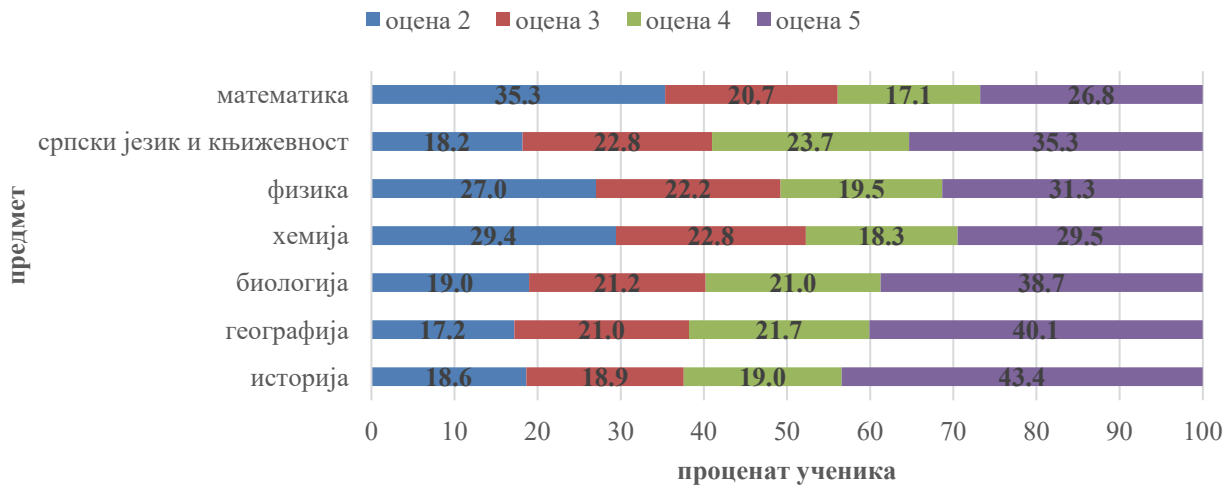

Може се приметити да из математике приближно трећина ученика има најнижу оцену, а нешто више од четвртине највишу. Предмети физика и хемија имају сличну дистрибуцију оцена (око 30% ученика има најнижу и највишу оцену). Расподела постигнућа ученика на преосталим предметима је таква да је убедљиво највише ученика са оценом 5 (43.4% ученика има оцену 5 из историје), док прилично уједначен број ученика има оцене 3 и 4 (око 20%).

7.2.2. Образовна постигнућа ученика у контексту оцена

Како би се добио одговор на питање колико се оцењивање заснива на принципима објективности и праведности, у наредним анализама оно је доведено у везу са постигнућима на тесту. Испитивање повезаности школских оцена и постигнућа на завршном испиту, поред одговора на то да ли су критеријуми оцењивања објективни, пружа и одговор на питање о предиктивној ваљаности теста (критеријум су школске оцене).

Утврђивањем повезаности између оцена из наставних предмета и постигнућа на тестовима, утврђено је да постоји статистички значајна корелација, забележена на нивоу поузданости $p < .001$. **Повезаност између оцене из српског језика и књижевности и постигнућа на тесту из српског језика и књижевности умерена је до висока (r = .686)**, као и **оцене из математике и постигнућа на тесту из математике (r = .608)**.

Повезаност између оцена и постигнућа на трећем тесту је умереног интензитета, и то из: биологије (r = .517), физике (r = .518), географије (r = .500), хемије и (r = .577) и историје (r = .582).

Да би се стекла прецизнија слика о постигнућу ученика, а уједно и тестирала истраживачка претпоставка да ученике који имају више оцене одликује веће знање, на Графикону 4 су представљена просечна постигнућа ученика у контексту школских оцена.

Графикон 4. Приказ просечног постигнућа у односу на школске оцене

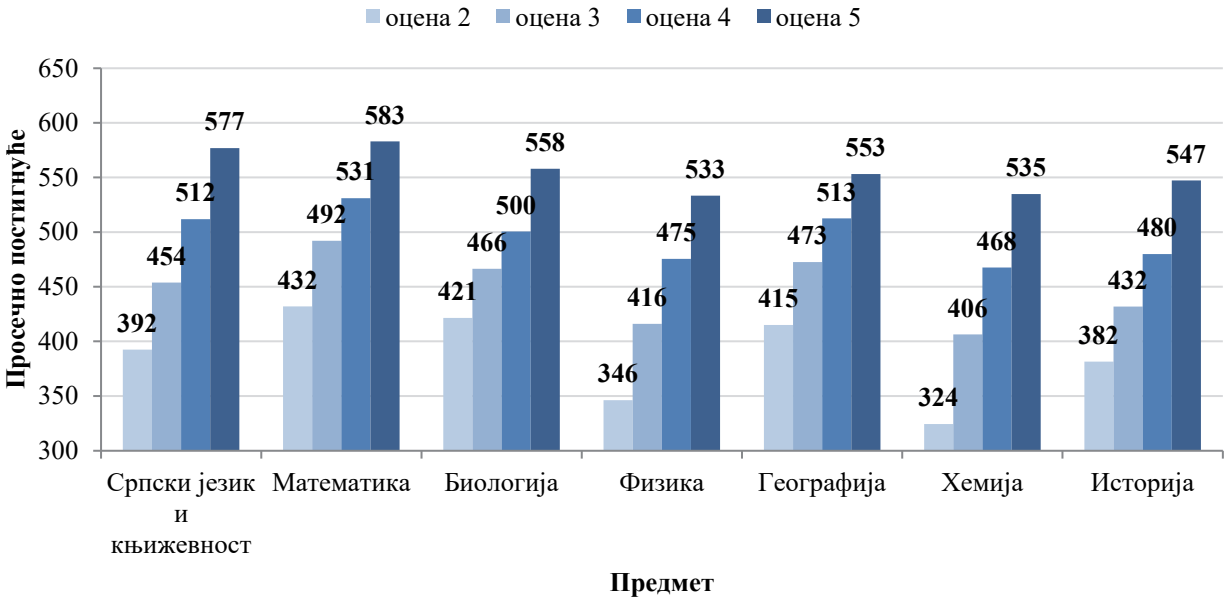

Прегледом података на Графикону 4, **приметан је тренд раста постигнућа ученика са повећањем оцене**. Овај налаз је у складу са очекивањима, јер то значи да ученици који имају више оцене показују веће знање на завршном испиту у односу на ученике са нижим оценама. Разлике су најизраженије између оцена 3 и 2 на тесту из хемије (износе око 80 бодова) и на тесту из физике (70 бодова). Нешто мање разлике су између оцена 3 и 4, него између 4 и 5 и 2 и 3. Интересантан је налаз да ученици са оценама 2, 3, 4 и 5 на тесту из математике имају нешто већи број бодова у односу на исте категорије оцена на осталим тестовима.

Иако је утврђено да постоји повезаност између оцена и постигнућа на тестовима, очекивало би се да она буде нешто виша. Разлози за овакав резултат се могу објаснити чињеницом да је закључна оцена сумирање целокупног рада ученика у току школске године, а резултати завршног испита су производ специфичне и стресне ситуације у којој се испитују само одређени сегменти наставног програма. Без обзира на то, пожељно је да корелација између школских оцена и постигнућа на тестовима буде нешто виша и стога је неопходно континуирано унапређивати и квалитет школског оцењивања и завршни испит.

7.2.3. Носиоци дипломе „Вук Караџић” и њихова постигнућа

Према досадашњим прописима диплома „Вук Караџић” не доноси ученику додатне поене. Међутим, када већи број ученика од броја предвиђеног за упис у средњу школу оствари исти број бодова, предност у рангирању, до броја предвиђеног за упис, има онај ко је био вуковац.

Број ученика носилаца Вукове дипломе износи **7780, односно 13,1%.** Дакле, сваки осми ученик у генерацији издваја се као изузетан, не само у погледу знања, односно одличног познавања наставних садржаја, већ и у смислу додатног ангажовања вреднованог кроз минимално једно признање или награду. Правилником о дипломама за изузетан успех у основном образовању и васпитању[6] предвиђено је да се ученику додели диплома „Вук Караџић” ако на крају сваке школске године у току стицања основног образовања и васпитања постигне одличан успех из свих обавезних предмета, изборних програма и активности прописаних планом и програмом наставе и учења и примерно владање и ако добије најмање једну диплому „Доситеј Обрадовић”. Уочава се да је међу вуковцима више девојчица (59.7%) него дечака (40.3%).

У циљу стицања увида у то да ли су постигнућа вуковаца виша у односу на остале ученике (републички просек), спроведене су одговарајуће анализе на нивоу округа које ће бити предмет разматрања у овом поглављу. **Посматрано на нивоу Републике, просечно постигнуће ученика носилаца дипломе „Вук Караџић” на тесту из српског језика и књижевности износи 610 бодова (СД=49), из математике 603 бода (СД=60), док на трећем тесту оно износи 591 бод (СД=57). Просечно постигнуће вуковаца на тесту из биологије износи 601 бод (СД=66), на тесту из физике 562 бода (СД=56), на тесту из географије 587 бодова (СД=55), на тесту из хемије 564 бода (СД=49) и на тесту из историје 589 бодова (СД=45).**

То значи да просечан вуковац има за једну стандардну девијацију више постигнуће на тестовима од просечног ученика (500 бодова) осмог разреда, сем на трећем тесту, тестовима из физике, географије, хемије и историје где разлика износи нешто мање од једне стандардне девијације.

Анализом по школским управама, може се утврдити да постоји велика разлика у броју вуковаца. Разлика у проценту вуковаца између школске управе са највећим и најмањим процентом износи око 10%. **Школске управе у којима се бележи највећи проценат ученика носилаца дипломе „Вук Караџић” су: Лесковац (18,5%), Ниш (18%), Косовска Митровица (15,2%) и Јагодина (15%).** И претходних година су се поменуте школске управе истицале у погледу броја вуковаца. Најмањи проценат ученика носилаца дипломе „Вук Караџић” бележи се у школским управама: Ваљево (8,6%) и Ужице (8,9%). Процентуална заступљеност ученика носилаца дипломе „Вук Караџић” према округу, као и њихова постигнућа, приказана су у Табели 6. Због малог броја ученика, за Пећки и Призренски округ није оправдано приказивати податке. **Окрузи у којима се бележи највећи број ученика носилаца Вукове дипломе су: Нишавски (20,7%), Јабланички (19,5%), Косовско-митровачки (17,8%) и Пчињски (17,1%).**

[6] „Службени гласник РС”, бр. 139 од 16. децембра 2022, 43 од 26. маја 2023.

Табела 6. Процентуална заступљеност ученика носилаца дипломе „Вук Караџић” према округу и њихово просечно постигнуће из српског језика и књижевности, математике и на трећем тесту

Округ	% вуковаца	Просечно постигнуће		
		Српски језик	Математика	Трећи тест
Борски	11.4	592	578	570
Браничевски	16.1	597	583	582
Град Београд	12.7	627	626	609
Јабланички	19.5	574	573	555
Јужнобачки	15.1	616	609	596
Јужнобанатски	13.7	595	579	572
Колубарски	8.2	609	595	596
Косовски	13.0	582	564	535
Косовско-митровачки	17.8	612	607	608
Косовско-поморавски	13.3	563	550	516
Мачвански	8.8	620	609	605
Моравички	10.7	617	604	595
Нишавски	20.7	610	599	590
Пчињски	17.1	586	591	581
Пиротски	11.0	600	588	573
Подунавски	8.9	612	595	592
Поморавски	15.0	602	585	582
Рашки 1 – Краљево	10.1	609	603	585
Рашки 2 – Краљево	12.4	575	552	555
Расински	11.4	609	614	591
Севернобачки	15.0	603	595	587
Севернобанатски	12.5	597	590	580
Средњобанатски	15.3	584	572	566
Сремски	11.3	608	603	591
Шумадијски	13.7	622	612	604
Топлички	11.8	587	569	555
Зајечарски	11.8	588	564	549
Западнобачки	9.6	609	593	579
Златиборски	8.9	606	607	595

Детаљнијим увидом у табелу може се приметити да у већини округа ови ученици постижу лошије резултате на трећем тесту него на друга два теста.

Најмање просечно постигнуће вуковаца бележи се у Косовско-поморавском, Призренском, Косовском, Рашком 2 – Нови Пазар и Јабланичком округу. Имајући у виду да се ради о изузетним ученицима, очекује се да њихова постигнућа буду у просеку бар за једну стандардну девијацију већа у односу на републички просек. Међутим, као што се може видети из података, то није случај са одређеним бројем округа, а најизраженије је у поменутим окрузима. Када је реч о ученицима који се школују на Косову и Метохији, добијени налаз се може разумети ако се има у виду перманентна изложеност неповољним условима у којима се изводи образовно-васпитни рад ових ученика. **Највише просечно постигнуће вуковаца бележи се у Граду Београду, Шумадијском и Мачванском округу.** Треба истаћи да **преко 600 бодова на сва три теста** имају вуковци из ова три округа.

Распон бодова између округа са најмањим и највећим постигнућем такав је да су разлике мање изражене на тесту из српског језика (64 бодова), потом на тесту из математике (75 бодова), а највеће су на трећем тесту (94 бода). На основу одступања по окрузима, може се закључити да је знање ученика носилаца дипломе „Вук Караџић" доста неуједначено.

Премда би само ученици са изузетним знањима требало да буду носиоци дипломе „Вук Караџић", у Србији је сваки осми ученик вуковац. У појединим школским управама и окрузима проценат вуковаца је и већи.

Вуковци су најуспешнији на тесту из српског језика и књижевности, затим на тесту из математике, а најмање су успешни на трећем тесту.

На основу свих приказаних анализа, може се извести <u>неколико закључака</u> који говоре о квалитету оцењивања у основној школи:

1. **Оцене из седам предмета** који су били тестирани на завршном испиту такве су да указују на то да свршени основци имају завидно знање, посебно из историје, географије и биологије. На школски успех ученика утиче много фактора, а завршна година школовања када се полаже завршни испит специфична је ситуација и за наставнике и за ученике. Један од фактора који може утицати на успех ученика јесте повећана мотивација за школско учење, као и већи труд и напор који ученици улажу у учење него у осталим годинама школовања.
2. Испитивањем **повезаности између школских оцена и постигнућа на тесту** утврђено је да постоји тренд раста постигнућа у складу са оценом из датог предмета, али би се очекивало да је корелација нешто виша. Иако су школске оцене у великој мери предиктор успеха ученика на тестовима знања, не можемо очекивати потпуну повезаност, јер се ситуације школског оцењивања и полагања завршног испита разликују. Школско оцењивање је континуирани процес формативног и сумативног праћења и процене ученичког постигнућа, али се изражава једном бројчаном оценом. С друге стране, резултати завршног испита репрезентују ученичко постигнуће у неколико сегмената градива, остварено у једној изолованој ситуацији. У сваком случају, стално унапређивање школског оцењивања и завршног испита допринеће већој повезаности између школског успеха и успеха на завршном испиту.

3. Упркос томе што би услови за стицање дипломе „Вук Караџић” требало да буду изузетно захтевни, јер подразумевају да ученици постижу изванредне резултате и освајају награде на такмичењима, у Србији је сваки осми ученик вуковац. Просечно постигнуће вуковаца на сва три теста је, као што је и очекивано, више у односу на републички просек (највеће просечно постигнуће имају на тесту из српског језика и књижевности, затим из математике, а најниже на трећем тесту).

8. Аналитичко-истраживачке активности и извештаји

У оквиру послова који се односе на пружање стручне подршке Министарству, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања сваке године од увођења завршног испита спроводи анализе са циљем процене постигнућа ученика на крају основног образовања. Извештаји су намењени различитим циљним групама: доносиоцима одлука (Министарство просвете и Национални просветни савет), школама, као и радним групама које су задужене за писање задатака.

Извештаји који су **намењени доносиоцима одлука** и односе се на процену постигнућа ученика на крају основног образовања јесу *Извештај о резултатима завршног испита* и *Извештај о резултатима завршног испита ученика припадника националних мањина*. Оба извештаја садрже идентичне анализе и структуру: основне информације о концепту и програму испита; приказ организације и спровођења испита са системом мера подршке ученицима и одраслим полазницима; приказ популације ученика, опис скале и структуре тестова; приказ резултата испита на нивоу Републике, округа, као и анализу повезаности резултата на завршном испиту са школским оценама. Уједно, у извештајима се налазе корисни подаци о школским оценама осмака из предмета који су тестирани на испиту, као и о броју вуковаца.

Након спроведеног испита, свака **школа** добија *Извештај о резултатима завршног испита* својих ученика (*школски извештај*) и може да упореди постигнућа својих ученика са постигнућима ученика на нивоу општине, округа, школске управе којој припада, као и са републичким просеком. Поред тога, подаци омогућавају увид у постигнућа ученика различитих одељења, а једна од анализа усмерена је на утврђивање повезаности постигнућа са оценама на крају седмог и осмог разреда. Уједно, школе добијају информацију о постигнућима ученика по областима, стандардима и нивоима постигнућа.

Аналитичке активности усмерене на утврђивање и праћење образовних постигнућа ученика представљају основ осигурања квалитета образовања и пружају корисне податке доносиоцима одлука (МП, Национални просветни савет, национални савети националних мањина). Добијени резултати доприносе остварењу евалуативне функције завршног испита кроз пружање одговора на то каква су знања ученика на крају основног образовања, као и какав је квалитет школског оцењивања. На бази расположивих података, доносиоци одлука могу спровести одговарајуће мере са циљем унапређивања квалитета образовног процеса и оцењивања у оним подручјима где је подршка неопходна.

Образовна постигнућа ученика један су од најважнијих показатеља остварености циљева и задатака образовања и васпитања, односно квалитета рада сваке школе и предмет су самовредновања рада школе. Анализа резултата на завршном испиту осигурава да процес самовредновања у школи буде утемељен на објективним и поузданим подацима и да се развојни приоритети и циљеви ускладе са реалним стањем и потребама. Резултати у вези са постигнућем ученика из седам наставних предмета пружају наставницима основ за унапређивање наставе у оним областима у којима то представља приоритет, тј. где се бележе ниска постигнућа. Уједно, школски извештаји се користе као показатељ квалитета у процесу спољашњег вредновања рада школа.

9. Закључци

Завршни испит организују и прате Министарство просвете и Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања у складу са својим надлежностима. Основни механизам за осигурање квалитета завршног ипита јесте доследно коришћење *Стручног упутства за спровођење завршног испита на крају основног образовања и васпитања за школску 2023/2024. годину,* које садржи прецизан опис корака, процедура и одговорности учесника у процесу.

Ученици су били најуспешнији на трећем тесту (просечно постигнуће износи 13,90 поена), потом на тесту из српског језика и књижевности (просечно постигнуће износи 11,57 поена), док су најмање успешни били у решавању теста из математике (просечно постигнуће износи 11,41 поен). Када је реч о трећем тесту, ученици су били најуспешнији на тесту из хемије (16,14 поена), потом из физике (16,13 поена), географије (14,10 поена), историје (14,43 поена) и биологије (12,54 поена).

Анализа постигнућа ученика на нивоу округа указује на то да више од половине округа има исподпросечна постигнућа на сва три теста. Одступања у постигнућима ученика између округа износе више од једне стандардне девијације. Ученици из Пећког, Косовско-митровачког, Шумадијског, Града Београда, Јужнобачког и Нишавског округа остварују изнадпросечне резултате на сва три теста.

Девојчице су успешније од дечака, при чему су разлике веће на тесту из српског језика и књижевности него на друга два теста.

Утврђено је да ученици који имају више оцене постижу боље резултате на тестовима. Међутим, очекује се да та повезаност буде израженија, пре свега када је реч о трећем тесту.

Сваки осми свршени основац је носилац дипломе „Вук Караџић”. Просечно постигнуће вуковаца на сва три теста је, као што је и очекивано, више у односу на републички просек.

Резултати завршног испита, поред своје селективне функције за упис ученика у средње школе, омогућавају и добијање различитих врста података релевантних за унапређивање процеса испита, пружање подршке школама у процесу самовредновања и вредновања, као и праћење индикатора стања у образовању које је утврдио Национални просветни савет. Дакле, поред тога што представљају користан алат доносиоцима одлука у систему образовања и васпитања, ови подаци су вишеструко корисни и наставницима у планирању и програмирању свог рада.

Препоруке:

1. Неједнаки услови за учење и напредовање сигурно представљају један од кључних фактора ниских постигнућа ученика (знатно испод националног просека) у појединим окрузима. Због тога је потребно дефинисати мере подршке усмерене на унапређивање наставног процеса путем подизања квалитета људских, али и материјално-техничких ресурса, чиме би се побољшала постигнућа ученика и обезбедила већа праведност у систему образовања.
2. Континуирана примена образовних стандарда и исхода допринела би ублажавању разлика у постигнућима ученика који се образују у различитим условима. Уједно, стандарди и исходи омогућавају објективније и поузданије вредновање напредовања ученика и представљају важан механизам за осигурање квалитета оцењивања.
3. Однос бодова школског успеха (60) и резултата на завршном испиту (40) за упис ученика у средњу школу коригује ефекте неједнаких критеријума оцењивања, више него што је то раније био случај. Предлаже се да се задржи овај однос бодова, будући да резултати завршног испита могу у већој мери да имају корективну функцију приликом селекције ученика за упис у средње школе.
4. У циљу унапређивања квалитета школског оцењивања, неопходно је наставницима пружити стручну подршку кроз обуке за примену Правилника о оцењивању. Поред тога, потребно је учинити им доступне различите квалитетне помоћне и наставне материјале које могу да користе за формативно и сумативно оцењивање. Како би оцењивање било поузданије и објективније, препоручује се употреба различитих метода и техника за праћење напредовања ученика.
5. Резултати завршног испита, поред своје селективне функције за упис ученика у средње школе, омогућавају и добијање различитих врста података релевантних за унапређивање самог процеса испита и квалитета рада школа кроз процесе самовредновања и вредновања. Стога је потребно интензивирати мониторинг и пружити обуке и подршку школама у правилном коришћењу добијених резултата у планирању и програмирању свог рада.